

# جهانی شدن و نظام حقوق بشر

نگاهی به تأثیر جهانی شدن بر تحولات نوین  
نظام حقوق بشر طی سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۲  
مطالعه موردی شورای حقوق بشر

مؤلفان:

دکتر پریچهره شاهسون

زیلا عنایتی

انتشارات مضرب

تهران - ۱۳۹۵

سرشناسه: شاهسوند پریچهره (جازی)، ۱۳۲۸ -  
عنوان و نام پدیدآور: جهانی شدن و نظام حقوق بشر: نگاهی به تأثیر جهانی شدن بر تحولات نوین نظام حقوق بشر  
طی سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۲ مطالعه موردی شورای حقوق بشر / مؤلفان پریچهره شاهسوند لیلا عنایتی.  
مشخصات نشر: تهران: نشر مضراب، ۱۳۹۵.  
مشخصات ظاهری: ۱۲۰ ص: ۲۱/۵×۱۴/۵ سم.  
شابک: 978-600-6787-04-6 وضعیت فهرست نویسی: فیبا  
موضوع: حقوق بشر و جهانی شدن. سازمان ملل متحد. شورای حقوق بشر.  
موضوع: Human rights and globalization. United Nations. Human Rights Council.  
موضوع: Globalization – Economic aspects. -- جنبه‌های اقتصادی.  
شماره افزوده: عنایتی، لیلا، ۱۳۶۴ -  
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۵ ج ۲ ش/ JC۵۷۱  
رده‌بندی دیویی: ۳۳۳ شماره کتابشناسی ملی: ۴۴۴۶۹۲۸

## جهانی شدن و نظام حقوق بشر

نگاهی به تأثیر جهانی شدن بر تحولات نوین نظام حقوق بشر طی سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۲  
مطالعه موردی شورای حقوق بشر

مؤلفان: دکتر پریچهره شاهسوند و لیلا عنایتی

ناشر: مضراب

ویراستاری و نمونه‌خوانی: وحید دریابیگی

طراح جلد: سعید صحابی

حروفچینی و صفحه‌آرایی: مرتضی انصاف‌منش

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

پخش: میدان انقلاب اسلامی، ابتدای خیابان آزادی، خیابان استاد بهزاد، شماره ۲۹ واحد ۷  
تلفکس: ۶۶۴۳۵۴۲۳ و ۶۶۹۴۲۵۴۲

## فهرست مطالب

مقدمه ..... ۹

گفتار اول: جهانی شدن و حقوق بشر ..... ۱۱

گفتار دوم: آثار جهانی شدن بر تحولات نظام حقوق بشر ..... ۱۳

مبحث اول: موج اول: جهانی شدن حقوق بشر در سازمان ملل متحد از ۱۹۴۵ تا ۱۹۴۸ ..... ۱۹

مبحث دوم: موج دوم: از منشور ملل متحد تا اعلامیه جهانی حقوق بشر از ۱۹۴۸ تا ۱۹۹۳ ..... ۲۰

مبحث سوم: موج سوم: از دهه ۱۹۹۰ و برنامه عمل وین از ۱۹۹۳ تا ۲۰۰۵ ..... ۲۳

مبحث چهارم: موج چهارم: گزارش دبیرکل به اجلاس شصتم مجمع عمومی ۲۰۰۵ ..... ۲۵

مبحث پنجم: موج پنجم: تحولات بین نظام حقوق بشر از ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۲ ..... ۲۷

گفتار سوم: نظام حقوق بشر (سازوکارهای بین‌المللی نظارتی و حمایتی) ..... ۳۱

مبحث اول: سازوکارهای نظارتی سازمان ملل متحد ..... ۳۱

بند اول: سازوکارهای مبتنی بر منشور ملل متحد ..... ۳۱

۱-۱) مجمع عمومی و کمیته سوم سازمان ملل متحد

۱-۲) شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل (E.C.O.S.C)

۱-۳) شورای حقوق بشر

۱-۴) کمیساریای عالی حقوق بشر

۱-۵) دیگر نهادهای ملل متحد

بند دوم: سازوکارهای ناشی از معاهدات بین‌المللی حقوق بشر ..... ۳۶

۲-۱) کمیته حقوق بشر (ناظر بر اجرای صحیح میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و

سیاسی

۲-۲) کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (ناظر بر اجرای صحیح میثاق

بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی)

۲-۳) کمیته رفع تبعیض نژادی (ناظر بر اجرای صحیح کنوانسیون بین‌المللی محو هر نوع تبعیض نژادی)

۲-۴) کمیته رفع تبعیض همه جانبه علیه زنان (ناظر بر اجرای صحیح کنوانسیون رفع هر نوع تبعیض علیه زنان)

۲-۵) کمیته منع شکنجه (ناظر بر اجرای صحیح کنوانسیون منع شکنجه و رفتار و مجازات ظالمانه، غیرانسانی و تحقیرکننده)

۲-۶) کمیته حقوق کودک (ناظر بر اجرای صحیح کنوانسیون حقوق کودک)

مبحث دوم: سازه‌های نظارتی منطقه‌ای ..... ۴۲

نظام اروپایی حقوق بشر

نظام آمریکایی حقوق بشر

نظام آفریقایی حقوق بشر

مبحث سوم: سازمانهای غیردولتی (ازدم نهاد) ..... ۴۴

گفتار چهارم: تحولات نوین نظام حقوق بشر ..... ۴۷

مبحث اول: تحول در ابزارهای نظارتی ..... ۴۹

بند اول: تبدیل کمیسیون حقوق بشر به شورای حقوق بشر ..... ۴۹

الف) سابقه عملکرد و فعالیتهای کمیسیون حقوق بشر ..... ۵۱

۱- شکل‌گیری کمیسیون حقوق بشر

۲- عملکرد کمیسیون حقوق بشر

• نقش استانداردسازی

• نقش نظارتی

۳- نتیجه‌گیری

ب) ضرورت‌های تشکیل شورای حقوق بشر ..... ۵۶

۱- مروری بر قطعنامه تأسیسی شورای حقوق بشر

۲- تمایزات شورای حقوق بشر از کمیسیون حقوق بشر

|                                                                       |     |
|-----------------------------------------------------------------------|-----|
| ج) شورای حقوق بشر                                                     | ۶۴  |
| ۱- ساختار شورای حقوق بشر                                              |     |
| • کمیته مشورتی شورای حقوق بشر                                         |     |
| • سازوکار بررسی دوره ای جهانی                                         |     |
| • گزارشگران و نمایندگان ویژه                                          |     |
| ۲- اصول کاری شورای حقوق بشر                                           |     |
| ۳- وظایف و اختیارات شورا                                              |     |
| ۴- ترکیب و نحوه انتخاب اعضای شورای حقوق بشر                           |     |
| ۵- جلسات شورای حقوق بشر                                               |     |
| ۶- نتیجه گیری                                                         |     |
| بند دوم: ایجاد سازوکار بررسی دوره ای جهانی                            | ۷۸  |
| الف) اصول بررسی دوره ای جهانی                                         |     |
| ب) نحوه مشارکت بازیگران شورای حقوق بشر در سازوکار بررسی دوره ای جهانی |     |
| • بازیگران دولتی:                                                     |     |
| • بازیگران غیردولتی                                                   |     |
| ج) ضمانت اجرای گزارش                                                  |     |
| د) رویکرد کلی کشورها برای پاسخگویی به اظهار نظرها                     |     |
| ن) نتیجه گیری: (افزایش میزان پاسخگویی کشورها)                         |     |
| بند سوم: اجلاسهای ویژه                                                | ۹۲  |
| مبحث دوم: افزایش تعداد و نقش بازیگران جدید                            | ۹۲  |
| بند اول: تغییر در تعداد و نقش سازمانهای غیردولتی                      | ۹۳  |
| الف) افزایش تعداد سازمانهای غیردولتی                                  |     |
| ب) افزایش نقش سازمانهای غیردولتی                                      |     |
| بند دوم: افزایش تعداد بازیگران جدید مجازی                             | ۱۰۰ |

- بند سوم: افزایش نقش نهادهای سازمان ملل متحد..... ۱۰۱
- الف) ارتقای نقش کمیساریای عالی حقوق بشر
- ب) ارتقای نقش نهادهای معاهده ای
- بند چهارم: افزایش موضوعات و تحولات محتوایی..... ۱۰۳
- الف) تحولات محتوایی
- بند پنجم: افزایش کمی و کیفی گزارشگران موضوعی و کشوری..... ۱۰۶
- نتیجه گیری..... ۱۰۹
- فهرست منابع و مآخذ..... ۱۱۵

## مقدمه

موضوع حقوق بشر و توجه به کرامت و حیثیت ذاتی انسانها یکی از مهمترین موضوعات مورد توجه حقوق بین الملل در جهان امروز است. اعتقاد به وجود یک رشته حقوق طبیعی و اولیه برای تمامی انسانها صرف نظر از نژاد، زبان، رنگ، جنسیت و .... امروزه حدود مرزهای ملی را درنور دیده، به صورت قواعد فراگیر جهانی جلوه گر شده و در دست تدوین، ضابطه سازی و نرماتیو شدن درآمده اند به گونه ای که می توان گفت معنا و مفهوم جهانی شدن همان طور که در عرصه اقتصاد تجلی یافته، در عرصه حقوق بشر نیز شکل گرفته و به طور روزافزونی، دامنه تحولات نوینی را در این حوزه می گستراند. تحولاتی که آگاهی یا عدم آگاهی از آنها می تواند سرمنشاء اقدامات فعال یا منفعلانه دولتها در صحنه بین الملل واقع شود.

جهانی شدن به عنوان پدیده ای مهم و نوظهور که دارای ابعاد گوناگون فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی است، همه ساختارهای جوامع را تحت تاثیر و تحول قرار داده و به صورت اجتناب ناپذیر دچار تحولات اساسی نموده است. رویارویی معقول با این پدیده جهانی و فراگیر، مستلزم شناخت ابعاد ماهیت، مبانی و اقتضائات این فرایند و تأثیرات آن بر ساختارها و نظام های گوناگون است. از این رو، بنا به تفسیر و شناختی که از فرایند جهانی شدن و تأثیرات آن در حوزه های مختلف داریم، رویارویی ما با این پدیده و میزان بهره مندی از فرصتها و پیشگیری از تهدیدهای آن متفاوت خواهد بود. در این مسیر، توجه به این مساله ضروری و حیاتی است که بخواهیم یا نخواهیم با این پدیده مواجه هستیم و در مسیر آن قرار داریم و نمی توانیم تأثیرات آن را بر حوزه های مختلف

انکار کنیم و روشن است که آگاهی از تأثیرات آن جهت برگزیدن شیوه مواجهه با آن نکته‌ای است مهم و دغدغه‌ای است جدی که بایستی مورد بررسی و تحلیل قرار بگیرد.

جهانی شدن به عنوان فرایندی با ابعاد مختلف و علیرغم رویکردهای گوناگون درباره ماهیت آن، در عصر حاضر، به شکل یک متغیر مستقل بر مجموعه نظام بین‌الملل و تمامی کارگزاران و بازیگران آن تأثیر گذارده و تحولاتی را در همه حوزه‌ها رقم زده است که نظام حقوق بشر نیز از این تأثیرات مستثنی نبوده و تأثیرات قابل توجهی را از این فرایند پذیرفته است.

شاید بتوان گفت، تحولات نوین نظام حقوق بشر نه تنها یکی از پیامدهای جهانی شدن بلکه یکی از مؤلفه‌های اصلی جهانی شدن به شمار می‌رود که جزئی جدانشدنی از این فرایند می‌باشد و جدای از پیامدهای مثبت یا منفی آنها، فرصتها و تهدیداتی را مرجع دولتها می‌سازد که بسته به میزان آشنایی دولتها نسبت به این تحولات، تهدیدها را می‌توانند به فرصت تبدیل شده و جایگاه مؤثرتری را برای دولتها در صحنه بین‌الملل رقم بزنند.

این نوشتار به دنبال ارایه تصویری از تأثیرات جهانی شدن بر تحولات نوین نظام حقوق بشر است به طور خاص از سال ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۲ که نقطه اوجی در تحولات حقوق بشری سازمان ملل متحد بوده است. این تصویر، چراغ راهی برای بازیگران نظام بین‌الملل خواهد بود که بتوانند از فرصت‌های جدید بوجود آمده به نفع منافع ملی‌شان بهره‌مند شوند.

تشکیل شورای حقوق بشر و جایگزینی آن با نهاد سلفش، کمیسیون حقوق بشر، نقطه تمرکز این نوشتار خواهد بود و آنچه به دنبال جهانی شدن نظام حقوق بشر، پس از تشکیل شورای حقوق بشر در این نظام رخ داده، محور اصلی تحلیل این نوشتار خواهد بود.